
Проблема наступності між освітніми рівнями початкової та середньої освіти: створення передумов для формування основних компетентностей у природничих науках у здобувачів освіти

Кожемякіна Світлана,
учитель біології Харківського ліцею № 85
Харківської міської ради
olgavasile39@gmail.com

Проблема наступності між освітніми рівнями початкової та середньої освіти є актуальною та багатогранною. Існує кілька чинників цієї проблеми.

Психологічний аспект проблеми наступності полягає у зміні пріоритетів здобувачів освіти. Ранній підлітковий вік сповнений протиріччями, самовизначенням, зміною авторитетів та стрімким розвитком. Авторитет учителя та дорослих знецінюється, а спілкування з однолітками стає найважливішим. У навчальному процесі з'являються нові педагоги, збільшується навчальне навантаження, змінюється режим дня, освітнє середовище. Іноді, виникає відмінність вимог з боку вчителів-предметників.

Усе це викликає тривогу та навіть стрес у здобувачів освіти, впливає на мотивацію та самооцінку. Надзвичайно важливою є в цей час психологічна підтримка дітей з боку психологів, вчителів та батьків. Шкільні психологи можуть допомогти індивідуальними та груповими консультаціями, тренінгами.

Організаційний аспект включає в себе недостатню узгодженість між початковою та середньою ланками освіти, недостатність або відсутність адаптаційних програм для здобувачів освіти четвертого класу. Все це призводить до дезадаптації та проблем при входженні в нове освітнє середовище.

Педагогічний аспект проблеми наступності полягає в невідповідності або в розриву змісту освітніх програм початкової та середньої школи. Неузгодженість нових вимог, змісту та методів навчання викликають труднощі в адаптації здобувачів освіти та знижує ефективність навчання.

Методичний аспект проблеми наступності між початковою та середньою ланками освіти – це необхідність координації методів викладання, певних технологій, методик навчання та інтеграції навчальних матеріалів.

Також надзвичайно важливим є питання розвитку компетентнісного потенціалу, який закладається в початковій школі.

Державний стандарт початкової освіти чітко визначає ключові компетентності у галузі природничих наук, що передбачають: формування допитливості, прагнення шукати та досліджувати, формулювати припущення та робити висновки на основі проведених дослідів. Пізнавати себе і навколишній світ шляхом спостереження та дослідження [3].

Тематичну основу курсу природничих наук в початковій освіті складають змістові лінії, а саме: «Людина», «Людина серед людей», «Людина у суспільстві», «Людина і світ», «Природа», «Людина і природа» [5].

При вивченні кожної змістової лінії на уроках в початкових класах закладається компетентнісний потенціал, який є основою для продовження успішного навчання у середніх класах.

Змістова лінія «Людина» дає можливість дитині пізнати себе, проаналізувати свої можливості та розробити алгоритми безпечної поведінки у різних життєвих ситуаціях. На уроках здобувачі освіти готують свої розповіді про себе, свої вподобання та хобі. Під час роботи в групах розробляють алгоритми дороги до успіху, до професії. Кожен із дітей презентує свою майбутню професію в малюнках, світлинах та розповідях. Таким чином, такі компетентності, як вільне володіння державною мовою, навчання впродовж життя, інформаційно-комунікаційна, інноваційна, здоров'язберігаюча, соціальна, громадянська та культурна формуються під час роботи.

Змістова лінія «Людина серед людей» дає можливість формувати у здобувачів освіти стандарти поведінки у сім'ї, у школі, у суспільстві, навички співжиття і співпраці, моральні норми. Дидактичні ігри, спостереження, критична оцінка побаченого або почутого, розігрування ситуацій – все це допомагає розвивати у здобувачів освіти толерантність у соціальній комунікації, усвідомлювати необхідність співпраці та формувати соціальні навички у взаємодії. Навчальна, загальнокультурна, соціальна, громадянська, мовна, інноваційна компетентності формуються під час опрацювання цієї змістової лінії.

Змістова лінія «Людина в суспільстві» дає безліч можливостей в дослідницькій роботі. Пізнання історії та символів нашої держави, усвідомлення себе як громадянина/громадянки України, своїх громадянських прав та обов'язків як члена суспільства, внесок українців у світові досягнення – це теми проєктів, пізнавальної та творчої діяльності здобувачів освіти. Проєктна діяльність, дослідження – пошуки формують такі компетентності, як загальнокультурна, дослідницька, соціальна та громадянська, патріотична, навчальна, інформаційна.

Змістова лінія «Людина і світ» за допомогою досліджень-спостережень, досліджень-пошуку формує у здобувачів освіти розуміння, що Земля – це наш спільний дім, виховує толерантне ставлення до різноманітності світу людей, культур та звичаїв. Під час опрацювання цієї змістової лінії формуються Навчальна, загальнокультурна, інформаційна, громадянська та соціальна.

Змістова лінія «Природа» дає дітям можливість побачити різноманітність природи Землі та природи України. Використовуючи різні методи дослідження, спостереження, експерименти, моделювання у здобувачів освіти формуються екологічна, навчальна, інформаційна, громадська, інноваційна, патріотична компетентності.

Змістова лінія «Людина і природа» потребує від здобувачів освіти пошукової та дослідницької діяльності. Пізнання природи, її взаємозв'язок з людиною, відповідальне ставлення людини до природи, залежність між станом довкілля та людиною формує екологічну, інформаційно-комунікаційну, культурну, громадянську, інноваційну, підприємницьку компетентності.

Отже, компетентності початкової ланки освіти є базовими і спряють подальшому успішному навчанню здобувачів освіти.

Для того, щоб створити передумови для формування основних компетентностей у природничих науках у здобувачів освіти, учителю початкових

класів слід використовувати для цього потенціал компетентнісно орієнтованих завдань, які мають впроваджуватися систематично й розроблятися з опорою на проєктне навчання.

Пропонуємо розроблений дидактичний матеріал, який стане в пригоді вчителям початкових класів для успішної реалізації компетентнісного підходу та стане важливим пропедевтичним кроком у формування природничих компетентностей здобувачів освіти в адаптаційному циклі (5-6 клас).

Компетентнісно орієнтовані завдання природничої освітньої галузі в початковій школі (предмет «Я досліджую світ»)

Завдання 1.

Проект-дослідження. Назва вулиці, на якій розташована твоя школа.

Чому, на твою думку, вулиця має саме таку назву? З якою постаттю або історичними подіями вона пов'язана? Оціни значущість цієї постаті, події для мешканців твого міста, країни. Презентуй матеріали дослідження у вигляді міні-презентації

Завдання 2

Люди здавна складали списки чудес світу. Найчастіше такі списки обмежувалися сімома лауреатами, наслідуючи давньогрецькі. [1]

Запропонуй свій перелік семи чудес України. За якими критеріями ти будеш складати цей перелік? Презентуй результати досліджень у вигляді фотоколажу. На адміністративній карті України познач місцезнаходження семи чудес України.

Завдання 3

Успіх-це позитивний наслідок роботи, справи, діяльності, суспільне визнання чого-небудь або кого-небудь, яке супроводжується отриманням позитивних емоцій [1].

Запропонуй свій перелік умов, необхідних для досягнення успіху. Які риси характеру, на твою думку, сприяють цьому? Склади список успішних людей (5-6) та визнач сферу їх діяльності. Презентуй результати дослідження у вигляді міні презентації.

Завдання 4

Соняшникова олія має рослинне походження. Вона виготовляється за технологією однократного пресування насіння соняшника під сильним тиском. [1]

Проаналізуй, чому не використовують насіння жита, вівса та пшениці для виготовлення олії? Доведи правильність судження

Завдання 5

Із запропонованого переліку рослин лісу, визнач до якого ярусу вони належать. За якими ознаками ти будеш розподіляти рослини? Дуб, шипшина, конвалія, клен, медунка, береза, вільха, суниця, ліщина. Презентуй свої міркування у вигляді таблиці.

Завдання 6

Сніг-це тверді опади, які утворюються при температурі нижче 0 С. Він складається з безліч дрібних кристалів льоду, міцно з'єднаних один з одним. [1] Проаналізуй, чому озимина та інші рослини чудово почувають себе під шаром холодного снігу. Досліди властивості снігу та зроби висновки. Доведи свою думку.

Завдання 7

Проект-дослідження. Різноманітність світу рослин твого міста

Досліди будь-яку рослину поблизу місця твого проживання, зроби фото (малюнок) об'єкту дослідження, визнач назву рослини, її будову; проаналізуй користь для людей і тварин, зроби висновки. Презентуй результати своїх досліджень в мініпрезентації.

Завдання 8

Проект-дослідження. Ощадливе використання води в моїй родині

Досліди кількість використаної води у вашій сім'ї протягом однієї доби. На твою думку, в яких випадках використовується найбільша кількість води (прання, миття посуду, рук, прибирання, приготування їжі)? Зроби потрібні дослідження. Проаналізуй та запропонуй способи економії води в вашій родині. Розроби план ощадливого використання води та презентуй доведене у вигляді плаката або міні презентації.

Завдання 9

Проект-дослідження. Екологічні проблеми планети. Забруднення довкілля

Досліди одну з екологічних проблем, яка тебе найбільше вразила (забруднення водойм, повітря, знищення лісів та інші небезпеки, що спричиняються діяльністю людини) [3]. Проаналізуй причини виникнення цієї проблеми та оціни значущість наслідків для навколишнього середовища та людини. Зроби висновки та запропонуй свої шляхи вирішення цієї проблеми. Презентуй свої висновки та пропозиції у мініпрезентації.

Список джерел

1. Вільна Енциклопедія (Wikipedia:TheFreeEncyclopedia)
2. Д.Д. Біда Компетентнісно орієнтовані завдання в початковій школі
3. Державний стандарт початкової освіти. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/Laws/sh2018>
4. Освіторія Все про компетентнісно орієнтоване завдання : як його створити osvitoria.media/expert
5. Савченко О.Я. Уміння вчитися – ключова компетентність молодшого школяра: посібник/ О.Я. Савченко. – К.: Педагогічна думка, 2014 6.
6. Типові освітні програми для закладів загальної середньої освіти, розроблені під керівництвом О.Я.Савченко <https://mon.gov.ua/navchalni-programi-dlya-1-4-klasiv>